

**Міністерство освіти і науки України
Одеський державний екологічний університет**

**Методичні вказівки
до самостійної роботи студентів та підготовки до семінарських занять
з дисципліни “Філософія”
Напрями підготовки: усі напрями.**

Одеса – 2015

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійної роботи студентів та підготовки до семінарських занять
з дисципліни «Філософія».

Напрямок підготовки: усі напрями.

«Затверджено»
на засіданні методичної комісії
еколого - економічного факультету
Одеського державного екологічного університету
Протокол № від « » ____ 2015р.

Одеса – 2015

Методичні вказівки до самостійної роботи студентів та підготовки до семінарських занять з дисципліни "Філософія" для студентів денної форми навчання за усіма напрямками підготовки.

Укладач: кандидат філософських наук, доцент Олійник А.М. .- Одеса, ОДЕКУ, 2015 р. – 49с., укр..мова.

ПЕРЕДМОВА

«Хай ніхто не зволікає із заняттями філософією у молоді літа, а на старості не втомлюється заняттями нею, адже для душевного здоров'я ніхто не може бути ні дозрілий, ні перезрілий».

Епікур

Часи перемін, в які вступило наше українське суспільство, вносять суттєві модифікації у все суспільне життя, в тому числі і в духовну культуру. Не лишилася осторонь цього процесу й філософія. Нині ми вступили на шлях освоєння усього багатства філософської думки людства. Та "єдино вірна" картина світобудови и відношення до світу, яку вивчали донедавна, змінюється, хоча и не просто, усвідомленням того, що палітра філософських поглядів минулого и сьогодення надзвичайно розмаїта і що кожен з цих поглядів має право на існування; він є самодостатнім і само цінним.

Вивчення філософії допомагає студентам самовизначитися в особистих світоглядних позиціях та духовних інтересах, сприяє формуванню їх філософської методології та загальної культури. Знання по філософії необхідні кожній людині, тим більше молодому спеціалісту, який прагне зрозуміти свої потреби у суспільстві. Завдання полягає не лише в тому, щоб озброїти майбутніх фахівців відповідними знаннями потрібними для успішного виконання своїх службових обов'язків, а й сформуванню такої людини, яка б свідомо і добровільно, належним чином могла виконувати загальнолюдські обов'язки, вміла за допомогою набутих знань захистити не лише свої законні права та інтереси, а й тих, хто працює поруч.

Мета методичних вказівок полягає у тому щоб допомогти студентам у більш глибокому вивченні теоретичної частини дисципліни в їх підготовці до семінарських занять та написання модулів з дисципліни. Використання в методичних вказівках форми, порядку та логіки вивчення дисципліни дають змогу студентам розкрити рух від історичного до логічного втілення філософії, розглянути проблеми і поняття філософії кожного разу на фундаментальному та конкретному рівнях.

Методичні вказівки ґрунтуються на принципі багатоаспектності життя людей та його відображення у суспільній та індивідуальній свідомості. З цього слідує, що студент має право на свій пошук істини, на повний світоглядний суверенітет, але зобов'язаний обов'язково вивчити рекомендовану літературу, згідно програми курсу філософії, і на семінарських заняттях та при виконанні письмових контрольних робіт по модулям, вміти викласти основні теоретичні положення і дати свою аргументацію.

Вивчення дисципліни "Філософія" базується на попередньому засвоєнні дисципліни «Історія України». Знання з дисципліни «Філософія» у подальшому можуть використовуватися при вивченні дисциплін «Політологія», «Соціологія», а також для систематизації попередніх знань з інших гуманітарних наук.

Навчальна дисципліна "Філософія" вивчається студентами денної форми навчання на 2-гому курсі. В ході вивчення дисципліни студентам читаються лекції, проводяться семінарські заняття, індивідуальні та групові консультації.

Обсяг навчального навантаження по дисципліні визначається освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра відповідно до напрямку підготовки студентів.

Завершується вивчення навчальної дисципліни – іспитом.

В результаті вивчення дисципліни «Філософія» студенти повинні:

знати зміст філософського розуміння всесвіту, суспільства та людини (на фундаментальному рівні), принципи, закони та категорії діалектики, методи і форми пізнання, методологію та логіку пізнання (на фундаментальному рівні), призначення та сенс життя людини, умови формування особистості, її свободи та відповідальність за збереження життя, природи, культури, філософське вчення про походження, сутність людини, суть і структуру і духовне життя суспільства та суспільних організацій, діалектику їх розвитку;

вміти здійснювати світоглядний аналіз актуальних сучасних проблем розвитку особистості та суспільства, теорії та практики, використовувати знання з філософії щодо аналізу сучасних проблем розвитку суспільства, вільно оперувати філософськими поняттями, висловлювати їх і використовувати в пізнавальній діяльності та при проведенні наукових досліджень і теоретичних дискусій, практично використовувати філософські знання при вирішенні професійних завдань, об'єктивно та всебічно оцінювати рівень розвитку та морально-психологічний стан особового складу трудового колективу;

бути ознайомленими з особливостями розвитку сучасної світової філософії та філософської думки в Україні, з перспективами філософських досліджень в галузі теорії та практики, з розробленими методологічними новаціями в галузі систем управління, з новою літературою з філософії, логіки, етики та естетики, з актуальними матеріалами філософських конгресів, науково-теоретичних конференцій, т семінарів тощо.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.

Предметом дисципліни "Філософія" є вивчення природи, сутності світу, людини, відносин між світом та людиною, світоглядних та методологічних основ теорії і практики.

Наукову основу дисципліни "Філософія" складають — досягнення гуманітарних та природничих наук про людину та суспільство.

Методологічну основу дисципліни "Філософія" складають філософське розуміння природи і суспільства з його вимогами об'єктивності, всебічного пізнання, єдності історичного та логічного, конкретності істини.

Особливістю вивчення дисципліни „Філософія" є те, що вона вивчається за кредитно-модульною системою. Це означає, що на протязі часу, за який вивчається навчальна дисципліна студент повинен накопичити необхідну суму балів через різноманітну діяльність в ході навчального процесу: усне опитування під час семінарських занять, виконання обов'язкової домашньої роботи, написання рефератів, доповідей, повідомлень, виконання письмової контрольної роботи по модулю. Під час вивчення дисципліни студент виконує написання **3-х** модульних контрольних робіт які мають мету закріплення знань, отриманих студентами під час вивчення дисципліни. Кількість балів, які нараховуються за виконання контрольної роботи, наводяться у робочій програмі дисципліни.

Тематика письмових контрольних робіт за модулями розробляється викладачами кафедри конкретно до кожного модуля, що дозволяє прослідити за якістю підготовки студентів до занять. Письмові контрольні роботи за модулями виконуються студентами в аудиторії під час семінарських занять.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ»

Найменування змістовних модулів та тем навчальних занять
Змістовний модуль № 1.
Філософія як універсальний тип знань. Основні етапи розвитку світової філософії. Сучасна світова філософія та філософська думка в Україні.
Тема № 1. Сутність філософії та її роль у суспільстві.
Тема № 2. Проблема людини в філософії та її значення для сучасної суспільної практики.
Тема №3. Проблема свідомості в філософії та сучасному природознавстві.
Тема № 4. Основні етапи розвитку світової філософії. <u>Філософія Стародавнього Сходу.</u>
Тема № 5. Антична філософія.
Тема № 6. Філософія Середньовіччя та епохи Відродження.
Тема №7. Філософія Нового часу.
Тема № 8. Німецька класична філософія.
Тема № 9. Зарубіжна філософія ХІХ-ХХ століть та її основні напрямки розвитку.
Тема № 10. Філософська думка в Україні. Основні етапи та школи вітчизняної філософії.
Змістовний модуль N 2.
Проблеми онтології та гносеології в філософії. Основні проблеми соціальної філософії.
Тема N 11. Онтологія. Філософське розуміння світу. Проблема матерії в філософії.
Тема № 12. Діалектика всезагальна теорія розвитку і метод.
Тема № 13. Проблема пізнання та методологія наукового пізнання в філософії.

Тема № 14. Основні засади філософського розуміння суспільства.

Тема № 15. Духовне життя суспільства. Наука як предмет філософського аналізу.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
по вивченню навчальної дисципліни "Філософія"**

Змістовний модуль № 1.

Тема № 1. Філософія як універсальний тип знань.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред.. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с.11-24.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 12-38.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 7-28.

Вивчаючи матеріал теми, студентам слід звернути увагу на те, що філософія являє собою теоретичну основу світогляду, тобто ядро індивідуальної та суспільної свідомості людини, а від світогляду залежать поведінка та дії особистості. Отже, щоб зрозуміти сутність філософії, треба добре знати зміст світогляду, його рівні та структуру.

Філософія - це теоретичне світорозуміння, система найбільш загальних поглядів людини на світ у цілому та на своє місце у ньому, відносини людини до дійсності через призму всезагальних законів розвитку природи, суспільства і мислення.

Важливим, під час вивчення дисципліни, є аналіз основних історичних типів світогляду: міфологічного, релігійного та філософського. Тут дуже важливим є розуміння спадкоємності, яка існує між ними. В чому їх специфіка? Яке питання у філософському світогляді в гносеологічному плані є основним?

Особливу увагу слід приділити питанням об'єкта та предмета вивчення філософії, а також функцій філософії та їх значення у життєдіяльності людини та суспільства: світоглядної, методологічної, пізнавальної, аксеологічної, комунікативної, практично-перетворювальної.

По завершенні вивчення теми студентам необхідно зрозуміти важливість філософських знань та необхідність оволодіння ними. За підсумками вивчення теми студенти повинні знати загальні поняття (категорії) філософії: основного питання філософії; матеріалізму, ідеалізму, дуалізму, монізму, плюралізму, агностицизму, діалектики та метафізики, світогляду, функцій філософії, світовідчуття, світорозуміння, типів світогляду, філософського світогляду.

План семінарського заняття:

1. Життєво-практичне та теоретичне світорозуміння. Історичні типи світогляду: міф, релігія, філософія, їх особливості, схожість та відмінність.
2. Філософія як специфічна форма суспільної свідомості. Предмет філософії та його зміна в процесі історичного розвитку. Структура філософії.
3. Філософія як світогляд та методологія. Філософія та наука.
4. В чому сутність основних філософських проблем та як вони вирішувались різними філософськими напрямками (матеріалізм, ідеалізм, дуалізм, агностицизм, монізм, плюралізм)?
5. Місце, роль і функції філософії у сучасному світі.

В ході підготовки до семінарського заняття студенти мають можливість підготувати доповіді, реферати, повідомлення по такій тематиці:

1. Філософія і світогляд. (5, с.18-23; 6, с.11-15);
2. Філософія і наука.(6, с.402-418);
3. Місце і роль філософії у сучасному світі. (6,с.22-24);
4. Функції філософії. (6, с.15-24).

5 Роль та значення філософії у науковому пізнанні та формуванні світогляду людини(5, с.31-38; 6, с.22-24).

Тема № 2. Проблема людини, свідомості в філософії та сучасному природознавстві.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с 304-326.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 345-368.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 480-500.

Вивчаючи людину з філософських позицій, виходьте з тої обставини, що вона є творінням природи, суспільства і самої себе. Людина є індивідом і особистістю. Для наукового пізнання вона є складним об'єктом. Для філософії вона стає проблемою відношення "людина — світ".

Зверніть увагу: в сучасній Україні актуальними проблемами є: гармонізація взаємозв'язків особистості із суспільством, відчуження людини від влади, власності, проблема залучення людей до активної громадської діяльності тощо. В проблемі становлення особистості зверніть увагу на питання: роль практичної діяльності та спілкування в її житті; яка сукупність суспільних цінних рис робить людину особистістю, яке значення для цього мають моральні, психологічні, професійні якості людини? Коли людина стає вільною в суспільстві? В чому проявляється протилежність і сутність фаталістичного та волюнтаристичного розуміння людини в суспільстві? Як Ви розумієте положення філософії, що особистість є суб'єкт і об'єкт суспільних відносин.

У кожної розвиненої людини рано чи пізно виникають питання: як живу? Для чого маю жити? Що є сенсом життя? Майже всі філософи замислюються над цими питаннями. Тому концепцій щодо сенсу людини

дуже багато. Розгляньте основні з них, розпочинаючи з давнини. Визначте свої міркування: чи не пов'язане це життєве питання з системою цінностей людського буття, чи не є потребою у знаходженні сенсу життя в інтегральному розумінні світу?

Сучасний працівника галузі природоохоронної діяльності має бути фахівцем вищого гатунку. Він повинен досконально володіти не лише професією, а й бути розвиненою особистістю з високим рівнем загальної культури, і перш за все - соціально-екологічної культури.

В наслідок вивчення цієї теми студенти мають оволодіти знанням основних категорій: людина, індивід, особистість, індивідуальність, свобода, фаталізм, суб'єктивізм, волюнтаризм, сенс життя, потреба, інтерес, соціальна норма, життєва позиція особистості, діяльність, цінність, екологічна культура особистості працівника охорони навколишнього середовища, природоохоронної діяльності.

План семінарського заняття:

1. Проблема людини в філософії. Людина, особистість, індивідуальність. Індивід як соціоприродна і соціальна істота.
2. Проблема сенсу життя сучасної людини та її вирішення різними філософськими напрямками.
3. Роль особистості в історії. Потреби, інтереси, діяльність. Проблема свободи та необхідності. Фаталізм, суб'єктивізм, волюнтаризм.
4. Життєва позиція особистості. Потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, діяльність.
5. Загальна культура особистості. Соціально-екологічна культура працівників природоохоронної діяльності.

В ході підготовки до семінарського заняття студентам рекомендуються темі виступів, доповідей, повідомлень, рефератів:

1. Людина - найвища цінність суспільства. (4, с. 304-308)
2. Життєва позиція особистості. (4, с.314-322);
3. Діяльність як суттєва риса особистості. Свобода і відповідальність в діяльності працівника - еколога. (4, с. 315-326).

Проблема свідомості в філософії та сучасному природознавстві.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред.. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с 143-156.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 285-311.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 279-301.

Важливе значення при вивченні цієї теми займають проблеми свідомості. Проблема свідомості є однією з найскладніших у філософії. Щоб з'ясувати сутність свідомості слід розглянути підходи до пояснення свідомості в історії філософії: гілозоїзму, вульгарного матеріалізму, ідеалізму, матеріалізму. Способом існування свідомості є знання, яке в межах суб'єктивної реальності, тобто людської голови, постає як ідеальне. Треба зупинитися на альтернативних точках зору щодо свідомості: а) вона є ідеальна; вона - матеріальна.

Даємо розуміння фізіологічних і психологічних процесів головного мозку та проблеми виникнення свідомості як суб'єктивної реальності. Важливе значення мають основні властивості свідомості. Оскільки всій матерії притаманна властивість відображення, то необхідно знати їх визначення та форми: механічного контакту, подразливості, чутливості, психіки, свідомості. Слід засвоїти природні передумови і суспільно-історичні причини формування свідомості та її творчу активність.

Вході вивчення теми визначаємо мову і мислення як продукт суспільного розвитку. Відмічаємо, що мова — це засіб та форма мислення, за допомогою якої люди спілкуються та фіксують свої думки. Мови розрізняються на штучні (математичні, інформативні) та природні (національні мови – англійська, китайська, українська).

При вивченні теми студенти оволодівають змістом категорій: свідомість, вульгарний матеріалізм, творчої активності свідомості, мови, мислення, моделювання мислення.

План семінарського заняття:

1. Категорія свідомості. Матеріальне та ідеальне. Походження. генезис та сутність свідомості (гілозоїзм, вульгарний матеріалізм, ідеалізм, матеріалізм).
2. Сучасне, природознавство та проблеми виникнення свідомості.
3. Свідомість як відображення. Рівні відображення. Суспільно-історична природа та творча активність свідомості.
4. Мова і мислення - продукти суспільного розвитку. Сучасна наука про свідомість.

В ході підготовки до семінарських занять студентам рекомендуються теми рефератів, доповідей, виступів, повідомлень:

1. Відображення та інформація. (2, с.288-309);
2. Виникнення та розвиток психіки як форми відображення дійсності. (3, с. 148-151);
3. Співвідношення біологічного і соціального у походженні свідомості. (2, с.288-309);
4. Проблема “діалогу” людини і комп’ютерних систем.(3, с.143-156).

Тема № 3. Основні етапи розвитку світової філософії. Філософська думка в Україні.

Філософія Стародавнього Сходу.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред.. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с.24-29.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 38-58.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 29-37.

При вивченні цієї теми студенти повинні знати особливості та характерні риси західного та східного типу цивілізацій; найперші джерела філософської думки Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю; найперші проблеми, які ставила та вирішувала давньосхідна філософська думка.

Проблема «Схід-Захід», на думку багатьох дослідників культури, є однією з наскрізних для людства. Уже давньогрецькі історики зафіксували її у своїх творах, привертаючи увагу до суттєвих відмінностей між Сходом і Заходом: у способах життя, характері політичного правління і, головне, у способі світоосмислення. У цьому питанні дуже важливим для студентів є знання відмінностей між східними та західними цивілізаціями (Дивись-Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти - Львів: 2004.-с.42).

Важливе місце у темі займають проблеми джерел та провідних ідей та напрямів філософської думки Стародавньої Індії, особливо канонічних духовних джерел «Веди», до яких входять міфи, розповіді про предків, богів, гімни, заклинання, певні тлумачення давніх світоглядних уявлень.

З філософського погляду найцікавішими є тексти під назвою «Упанішади» в яких поставлені питання виникнення світу, трактування першооснови буття, бачення життєвої долі людини, позитивної оцінки ролі пізнання, думка про можливості та умови здійснення людської свободи, міркування про співвідношення дії, активності людини і свободи.

Дуже цікавим для студентів є знання основних істин, проголошених БУДДОЮ (Гаутамою Сіддхартхою)(Дивись – Петрушенко В.Л. Філософія. Навчальний посібник. _ с. 49-51.) а також знання основних філософських шкіл Стародавньої Індії.

Дуже важливим при вивченні теми є для студентів знання канонічних джерел та провідних ідей філософії Стародавнього Китаю, особливо духовного канона життя «П'ятикнижжя», діяльність філософа Конфуція та його послідовників а також діяльність мислителя Лао-Цзи – засновника ідеї нової світобудови (людину з її діями виведено з космічних законів).

Дуже цікавим для студентів є матеріал, який стосується діяльності філософських шкіл Стародавнього Китаю. (Дивись – Петрушенко В.Л. Філософія. Навчальний посібник.- с.54-55.

План семінарського заняття:

1. Значення проблеми співвідношення західного та східного типу цивілізацій. Філософія Стародавнього Сходу: світоустрій та людина.
2. Канонічні джерела Стародавньої Індії та їх світоглядні ідеї. Філософські школи Стародавньої Індії.
3. Канонічні джерела Стародавнього Китаю та їх світоглядні ідеї. Філософські школи Стародавнього Китаю.

В процесі підготовки до семінарського заняття студенти мають можливість підготувати реферати, доповіді, повідомлення з такої тематики:

1. Філософсько-світоглядне значення проблеми «Схід-Захід» в її сучасному окресленні.
2. Україна та українська культура в контексті проблеми співвідношення західного та східного типу цивілізацій.
3. Сучасна оцінка вихідних філософських ідей буддизму.
4. Сучасна оцінка основних ідей конфуціанства.
5. Сучасна оцінка провідних ідей даосизму.

Антична філософія.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с.29-39.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 58-78.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 37-46.

При вивченні цієї теми звертаємо увагу на особливості Античної філософії (стихійність і наївність філософствування, спробу зробити раціоналістичну картину світу, визначити субстанцію світу, замінити міфологічну мову філософською) та Середньовічної (теоцентризм, апологетизм, догматизм, схоластичність).

В ході вивчення теми студенти повинні з'ясувати які школи Античної філософії існували того часу, що вони дали світовій філософії.

Слід також проаналізувати різницю філософських поглядів Демокрита і Платона, оцінити діалектичну концепцію Геракліта.

Особливу увагу зверніть на філософське мислення Аристотеля. Він систематизатор Античної філософії, "батько" логіки та вчення про категорії. Його філософське вчення має історичне значення.

При вивченні цього питання студенти оволодівають змістом таких категорій філософії: історії філософії, Античності, наївності, стихійності у філософії, Середньовіччя, патристики, теоцентризму, схоластики, апологетизму.

План семінарського заняття:

1. Особливості, умови формування та етапи розвитку Античної філософії.
2. Розвиток ідей в Античній натурфілософії..
3. Ідеї та представники високої класики в розвитку античної філософії: софісти, Сократ, Платон, Аристотель.
4. Загальні риси та провідні школи пізньої Античної філософії.

При підготовці до семінарського заняття студенти мають можливість підготувати доповіді, повідомлення, реферати по такій тематиці:

1. Проблеми людини у філософії Сократа.(5, с.58-68; 6, с.24-35);
2. Платонівська "Ідеальна держава" і сучасність. (5, с. 69-71; 6, с. 35-37);
3. Етапи розвитку Античної філософії. (5, с. 58-73; 6, с. 29- 35);
4. Розвиток ідей у натурфілософських школах Стародавньої Греції. (5, с.63-68);
5. Епікурейство та його зміст. (5, с. 73-75);
6. Стоїцизм Сенеки. (5, с. 73-75).

Філософія Середньовіччя та епохи Відродження.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред.. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с.39-46.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 78-114.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 46-61.

При вивченні сутності та змісту Середньовічної філософії ураховуємо особливості епохи феодалізму, коли католицька церква керувала процесами життя взагалі. Чому філософія була тоді "слугою богослов'я"? В ході вивчення теми слід проаналізувати зміст дискусії номіналістів і реалістів. Оцінити також слід філософську творчість Августина та Фоми Аквінського. Що втратила і придбала Середньовічна філософія, порівнюючи з Античною філософією.

При вивченні філософії Відродження студенти повинні знати: які саме зміни відбулися у християнському світобаченні; в чому гуманістичний світогляд постав внутрішньо суперечливим явищем; якими були провідні змістові акценти у ренесансній філософії.

Філософія Відродження - значний етап у розвитку світового філософського мислення. При його розгляді студенти повинні ознайомитися з філософськими поглядами Данте, Петрарки, Кузанського, Бруно, Макіавеллі, Мора, Кампанелі. Особливу увагу слід привернути світобаченню в епоху Відродження, а також провідних напрямів ренесансного філософствування: гуманістичного антропологізму, неоплатонізму, натурфілософії, філософським міркуванням Леонардо Да Вінчі.

Важливе значення при вивченні теми мають питання, які пов'язані з гуманізмом у розумінні філософів Відродження, що нового внесла філософія Відродження у натурфілософію, діалектичну гносеологію. В ході вивчення питання слід оцінити історичне значення цієї філософії як перехідної від Середньовічної схоластики до філософії Нового часу, відкриваючої шляхи до наукового пізнання.

Під час теми студенти оволодівають змістом таких категорій філософії: Відродження, пантеїзм, антропоцентризм, субстанції, філософського світогляду, атомізму, діалектики, догматизму, еkleктизму, реалізму, номіналізму, гуманізму, томізму, натурфілософії та геліоцентризму.

Таким чином в процесі вивчення теми студенти повинні зрозуміти найважливіші особливості розвитку філософії за умов розвитку індустріального суспільства; суперечливий характер європейського

Відродження, прояви в ньому титанізму та фаустівського духу; особливості гуманізму як феномену європейської історії; світоглядне підґрунтя формування вихідних принципів класичної науки.

План семінарського заняття:

1. Причина та зміст радикальних змін у європейському світогляді при переході від античної епохи до Середньовіччя.
2. Роль християнської патристики у формуванні ідейних засад середньовічного світобачення. Провідні проблеми апологетики та патристики.
3. Схоластика та містика як напрямки середньовічної філософії. Вихідні ідеї та представники середньовічних напрямів схоластики і містики.
4. Епоха Відродження в історії Європи: загальна характеристика духовного життя.
5. Провідні ідеї та основні представники епохи Відродження.
6. Філософські ідеї пізнього Відродження.

В ході вивчення питання та підготовки до семінарського заняття студенти мають можливість підготувати теми рефератів, доповідей, виступів по наступній тематиці:

1. Поняття "Відродження" та характерні риси духовного життя цієї доби. (5, с. 98 - 100; 6, с. 42- 46);
2. Світобачення в епоху Відродження. (6, с. 42-46);
3. Гуманістична антропологія як напрям ренесансного філософствування. (5, с.100-106);
4. Неоплатонізм. (5, с. 100-106);
5. Натурфілософія як напрям ренесансного філософствування. (5, с. 100-106);
6. Філософські ідеї пізнього Відродження (5, с. 106-113).

Філософія Нового часу.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред.. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с.46-61.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 114-140.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 61-76.

Вивчаючи філософію Нового часу студентам слід зрозуміти зміст епохи першої наукової революції і первісного нагромадження капіталу, а також перших буржуазних революцій, коли філософія повинна була вирішувати проблему наукового методу пізнання та діяльності людини. У визначеності таких методів Ф.Бекон розробив індукцію, а Р.Декарт - раціональну дедукцію. В ході вивчення теми студенти повинні зрозуміти що це за методи і як вони повинні застосовуватися, а також чому Ф.Бекон вважав обов'язковим усувати помилки розуму, а Р.Декарт - застосовувати певні правила до свого методу.

В ході вивчення теми слід звернути увагу на те, що з вчення Ф. Бекона в теорії пізнання розпочинає формуватися емпіризм, а Р.Декарта - раціоналізм. Також необхідно вивчити які ще філософи відносились до емпіризму або раціоналізму. При вивченні цього матеріалу слід звернути увагу на філософські погляди, особливо Т.Гоббса, Д. Локка, Д. Берклі. Б.Юма.

Вивчаючи матеріал лекції слід приділити увагу особливостям філософського матеріалізму XVIII століття. Він був механістичним, однак стверджував матеріалістичний монізм і універсальність руху матерії, а Д.Дідро - ще і ідею розвитку матерії та матеріалістичне обґрунтування відчуття.

Вивчаючи філософію Просвітництва, звертаємо увагу на соціально-філософські погляди Монтеск'є, Вольтера та Руссо. Монтеск'є один із перших філософів — просвітників зробив спробу пояснити виникнення і розвиток суспільства як природно зумовлений процес. Вольтер - головне завдання своєї філософії вбачав у розвінчуванні релігійної догматики, що заважає людям будувати щасливе життя, культуючи нещастя, неосвіченість, фанатизм, брехню, оману. У Руссо центральною проблемою була нерівність між людьми та шляхів її подолання. Він вважав, що треба будувати такий суспільний договір, за яким, сувереном суспільства має бути об'єднаний народ.

У підсумку вивчення цього питання студенти оволодівають змістом таких філософських категорій: Нового часу, Реформації, Просвітництва, емпіризму, сенсуалізму, раціоналізму, механіцизму, методу, індукції, дедукції, суспільного договору.

План семінарського заняття:

1. Особливості духовних процесів та розвитку філософії в епоху Нового часу.
2. Нове бачення пізнання в епоху Нового часу: розвиток методології та гносеології. Провідні філософські позиції в тлумаченні пізнання.
3. Онтологія Нового часу про світобудову та місце людини в ній.
4. Антропологічні та соціальні ідеї у філософії Нового часу.

В ході вивчення теми та підготовки до семінарського заняття студенти мають можливість підготувати доповіді, реферати, повідомлення з такої тематики:

1. Раціоналізм та емпіризм у філософії Нового часу. (5, с.116-124);
2. Філософія епохи Просвітництва. (5, с. 133-135);
3. Проблема людини та суспільства у творах Дідро, Вольтера, Руссо. (5, с.133-137);
4. Природа, суспільство, людина у філософії французьких матеріалістів XVIII ст. (6, с.53-61).

Німецька класична філософія та філософія марксизму.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред.. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с.61-78.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 140-162.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 76-96.

Особливого значення під час вивчення теми займає німецька класична філософія. Починаючи вивчати це питання слід уявити загальну характеристику класичної німецької філософії. Вона класична тому, що

узагальнювала досягнення філософії минулих століть і явилася початком множинних напрямів, течій та шкіл у філософії XIX – XX століть. Вона зробила предметом спеціального філософського дослідження людську історію і людську сутність, а також цілісну діалектичну концепцію розвитку. Німецька класична філософія є високо професійною, надзвичайно абстрактною та узагальненою системою філософського освоєння дійсності. Вона розглянула проблеми людини з точки зору гуманістичних цінностей.

В ході вивчення цього питання слід звернути увагу на філософські погляди І.Канта, Г.Гегеля, Л.Фейєрбаха. Особливу цінність представляють, періоди філософської діяльності І.Канта, його джерела пізнання. Важливе місце в німецькій класичній філософії займають діяльність, та філософські ідеї Й.-Г. Фіхте та Ф.-В.-Й. Шеллінга.

Особливу увагу слід звернути на філософію Г.Гегеля як найвище досягнення німецької класичної філософії життєвий цикл Абсолютної ідеї у філософії Гегеля, система філософії Гегеля).

Значне місце у німецькій класичній філософії займає антропологічний принцип філософії Л.Фейєрбаха де основною ідеєю є ідея про людину. Він матеріаліст, але метафізичний. Сутність людини розумів абстрактно. У теорії пізнання розвивав лінію матеріалістичного сенсуалізму. Філософська система Фейєрбаха стала вихідним пунктом формування марксистської філософії.

В ході вивчення навчального матеріалу слід звернути увагу на те, що зміст марксистської філософії має особливе значення. Ця філософія у сучасності - предмет різноманітних оцінок і відносин. Вона є діалектичний матеріалізм, третя історична форма діалектики, вчення про загальні закони розвитку суспільства, теоретична основа марксизму - філософського, економічного та соціально-політичного вчення К.Маркса і Ф.Енгельса, їх послідовників. До марксистської філософії слід підходити, як і до інших філософських вчень, виважено і неупереджено. Нові соціальні підходи потребують нового бачення, нового філософського осмислення. Мабуть, лише історія зможе дати цій філософії неупереджену оцінку.

План семінарського заняття:

1. Місце німецької класичної філософії в історії новоєвропейської філософії.
2. І.Кант як засновник німецької класичної філософії. Філософське новаторство І.Канта.
3. Розвиток ідей в німецькій класичній філософії після І.Канта.

4. Філософія Г.Гегеля: вчення про абсолютну ідею; системний характер філософії; діалектична логіка.
5. Зміст «антропологічного принципу» у філософії Л.Фейєрбаха.
6. Основні ідеї марксистської філософії.

В ході підготовки до семінарського заняття студенти мають можливість підготувати реферати, доповіді, повідомлення по наступній тематиці:

1. І.Кант - творець німецької класичної філософії. (5, с.144-149);
2. Принцип актевізму у філософії І.-Г.Фіхте. (5, с. 149-151);6, с.64-65);
3. Філософські ідеї Ф.Шеллінга. (5, с.149-151); 6, с.64-65);
4. Теорія діалектики Г.Гегеля. (5, с.151-157).
5. Антропологічний принцип філософії Л.Фейєрбаха. (5, с.157-159)
6. Марксистська філософія. (5, с.70-78).

Зарубіжна філософія ХІХ-ХХ століть та її основні напрямки розвитку.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с 78-122.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 178-215.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 101-181.

Вивчаючи тему слід звернути увагу на те, що у ХХ столітті філософія розробляє багату кількість проблем, яких не було у минулому.

Це дослідження індивідів, їх життя і діяльності; відкриття несвідомого і вивчення його; ірраціоналізм; проблеми маніпулювання індивідуальною та суспільною свідомістю різними політичними партіями і рухами, ідея антигуманної сутності науки; глобальні проблеми відродження ірраціонально-містичних уявлень світу, людини, особистості, взаємовідносин між ними та інші.

Особливу увагу слід приділити вивченню історико-філософського процесу у Європі XIX століття, особливо питань формування найперших теорій некласичної філософії, на зміну парадигм філософського мислення у цей час та на початку XX століття. У ході вивчення навчального матеріалу слід звернути увагу на вихідні ідеї філософії А.Шопенгауера та С.К'еркегора, на ідеї розроблення "наукової філософії" у європейській філософії XIX століття. Увагу слід приділити вивченню функцій філософії за О.Кантом, "філософії життя" Ф.Ніцше.

Вивчаючи філософію XX століття звертаємо увагу на плюралізм напрямків і шляхів у філософії, що відроджує багату різноманітність суспільних відносин (економічних, політичних, правових, моральних, релігійних, естетичних) і діяльності людства у сучасному світі.

Важливе місце у вивченні навчального матеріалу займає знання основних напрямів у зарубіжній філософії XX століття, їх характеристики (сцієнтичні напрями, напрями антропологічного спрямування, культурологічні та історіософські напрями у філософії XX ст., релігійна філософія XX ст.). Потрібно ознайомитися з філософськими поглядами Фрейда, Фромма, Ясперса Хайдеггера, Сартра, Тейяр де Шардена, Вітгінштейна, Поппера, Гадамера, Хабермаса.

Значне місце у вивченні навчального матеріалу повинні знайти питання провідних тенденцій світової філософії на межі тисячоліть, вивчення "нової філософської хвилі" кінця XX століття. Сучасна філософія відображаючи складний, динамічний, суперечливий, але єдиний світ, підійшла до необхідності нового погляду на проблеми співвідношення загальнолюдського і національного, суспільного і індивідуального, загального і особливого у суспільному розвитку.

План семінарського заняття:

1. Загальні особливості філософії XX ст.. та її основні напрями.
2. Напрями сцієнтистської філософії XX ст.: неопозитивізм, постпозитивізм, неокантіанство, «радикальна епістемологія».
3. Вихідні ідеї екзистенціалізму, філософської антропології, персоналізму та фрейдизму.
4. Культурологія та філософія історії у філософії XX ст..
5. Основні напрями релігійної філософії.

6. Провідні тенденції сучасного розвитку європейської філософії.

В ході підготовки цього питання студенти мають можливість підготувати теми виступів, рефератів, повідомлень по слідуєчій тематиці :

1. Проблема людини та свободи у філософії екзистенціалізму. (5, с.164-166);
2. Вихідні ідеї філософії А.Шопенгауера та С.К'еркегора. (5, с.166-170);
3. Проблема раціонального та ірраціонального у філософії ХХ ст. (5, с.181-211).

Філософська думка в Україні. Основні етапи і школи вітчизняної філософії.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с 122-135.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 215-263.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 197-253.

Особливого значення при вивченні теми займають питання виникнення, формування та розвитку філософської думки в Україні.

Починаючи вивчати це питання студенти повинні зрозуміти, що для кращого знання матеріалу і використання його на семінарському занятті вони повинні знати: історичні та культурні особливості формування української філософської думки; етапи розвитку філософії на теренах України; зміст і проблематику найвизначніших культурно-освітніх та філософських пам'яток; характерні риси й особливості української філософії на кожному з етапів її розвитку та особливості її зв'язку із загально-історичним процесом.

Для розуміння сутності та розвитку філософської думки в Україні принципово те, що філософія нашої країни виникла як філософія надії, любові і свободи у процесі розв'язання суперечностей між слов'янським міфологічним світоглядом та християнством. В цілому вона є важливою частиною світової культури і філософії. Її особливості відображені в таких специфічних категоріях, як: християнство, язичництво, ересі, гуманізм,

братства, Києво-Могилянська академія, Острозька академія, вільні науки, філософія лірики та інші.

Особливу увагу при вивченні навчального матеріалу слід звернути на зміст філософії Г.С. Сковороди, його філософських творів: "О боге", "О промысле общего", "О промысле особенном" та інші. Як розуміє Г.С.Сковорода сутність і структуру світу, макрокосму, мікрокосму, символічного світу? Метод пізнання Г.С.Сковороди аналогічний методу Сократа: "Пізнай себе", "Скрізь любов та віру людина пізнає себе", кожному тезису повинен бути протиставлений антитезис. Для Г.С.Сковороди людина - це маленький світ, мікрокосм зі своїм устроєм, зі своїми законами існування. Головне чим людина відрізняється від всього іншого, що живе у світі - це вільна воля людини та моральність в обранні життєвого шляху.

Важливе місце в ході вивчення теми займає університетська філософія в Україні XIX століття, філософські ідеї в українській літературі та громадсько-політичних рухів. Значне місце займають філософські погляди: Ореста Новіцького, філософські ідеї і погляди П.Юркевича, світоглядні ідеї М.Гоголя, Т.Г.Шевченка, суспільно-політичні погляди Івана Франка, світоглядні ідеї Л.Українки, світоглядні позитивістські орієнтації М.Драгоманова.

В ході вивчення навчального матеріалу слід звернути увагу на особливості розвитку української філософії XX століття. Тут плідно працювали видатні діячі української науки М. Грушевський, В.Винниченко, В.Вернадський, І.Огієнко, С.Єфремов, А.Кримський та інші.

Серед мислителів, ідеї яких істотно вплинули на стан філософської думки в Україні, перш за все слід назвати В. Зеньковського, Г.Флоровського, Л.Шестова, О.Гілярова, діяльність кафедри філософії Українського інституту марксизму — лєнінізму, на якій працювали В.Юринець, В.Асмус, Р.Левик, Я.Розанов, інститут філософії природознавства, діяльність М.Хвильового, В. Латинського, Д.Донцова та інших, діяльність філософського факультету Одеського національного університету імені І.Мечникова та діяльність інших філософських факультетів вищих навчальних закладів України.

В ході вивчення навчального матеріалу студенти повинні засвоїти, що сучасний стан нашої філософії характеризується переосмисленням свого змісту.

За визначенням багатьох сучасних українських мислителів, від старих стереотипів ми вже відійшли, але нової позиції ще не виробили. Тому студентам слід пам'ятати, що філософія вивчається з урахуванням багатющого матеріалу філософської та наукової думки другої половини ХХ століття щодо проблем людського самопізнання та самоосмислення.

Сучасна філософія перемагає стереотипи мислення, догматизм, негативізм, політизованість, знаходиться на шляху до загальнолюдських цінностей. Тому дуже важливим для студентів є те, які вони роблять висновки щодо реалізації функцій філософії в конкретних умовах свого життя і діяльності.

План семінарського заняття:

1. Виникнення філософської думки в Україні:
 - а) філософія давніх слов'ян;
 - б) філософія країни в період Відродження (єресі, Острозька академія, братства, релігійно-національні організації православного населення міст у Львові, Києві, Луцьку, Острозі, Могильові);
 - в) філософи Київсько-Могилянської академії (заснов. П. Могила, Прокопович, Щербацький, Гізель, Кониський).
2. Філософія Сковороди Г.С. (1722-1794). Етичні ідеї Сковороди, Козельського.
3. Філософські ідеї Т.Г. Шевченка.
4. Філософія України II пол. ХІХ – ХХ ст.. (О.П. Потебня, П.Д. Юркевич, М.И. Драгоманов, І.Я. Франко, Л. Українка).

При підготовці до семінарського заняття студенти мають можливість підготувати теми виступів, повідомлень, рефератів з такої тематики:

1. Українська філософія як органічна складова української духовної культури. (5, с.218-221);
2. Загальні особливості української філософії. (5, с. 218-221);
3. Філософські ідеї часів Київської Русі. (5, с.221-226);
4. Поява професійної філософії в Україні. (5, с. 226-232);
5. Особливості філософських поглядів представників Києво-Могилянської академії. Погляди П.Могили. (5, с. 232-238);
6. Життя та філософська діяльність Г.Сковороди. (5, с. 238-240);
7. Університетська філософія в Україні ХІХ століття. (5, с.240-250);

8. Філософські ідеї в українській літературі та громадсько-політичних рухах. (5, с. 240-250);
9. Філософські принципи "Кобзаря" Т.Г.Шевченка. (5, с.245-246; 6, с.130);
10. Суспільно-політичні погляди І.Франка. (5, с.246-247);
11. Світоглядні позитивістські орієнтації М.Драгоманова. (5, с. 249-250);
12. Суспільно-гуманітарні погляди Д.Донцова. (5, с. 250-259);
13. Світоглядні позиції історіософа Юрія Липи. (5, с.250-259);
14. Особливості розвитку української філософії ХХ століття. (5,с.250-259).

Література :

Основна:

1. Введение в философию. Под ред. Фролова И.Т. - Т.І,гл.1,с.20-73.
2. Спиркин А.Г. Основы философии,- М.,1988,с.3-27.
- 3 Філософія. Курс лекцій: Навчальний посібник.-К1995.-576с.
- 4 Філософія.Підручник /За загальною ред. Горлача М.І.,Кременя В.Г., Рибачка В.К.,- Харків: Консум, 2000, с.3-154.
5. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації.-К.,2000,544с.
6. Філософія: Навчальний посібник /Л.В.Губернський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та інш.; За ред. І.Ф. Надольного.-К.,2001,-457 с.

Додаткова:

1. Філософський словник, 2-ге вид. За ред. В.І.Шинкарука.-К.,1988.
2. Аристотель. Метафізика // Соч.: В 4-х т.-М.,1976.Т.І.с.63-94.
3. Богомолов А.С. Античная философия,- М.,1985, с. 3-335.
4. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения.-М.,1980.-с.7-322.
5. Гулыга А.В. Немецкая классическая философия.- М., 1986.-с.5-343.
6. Майоров Г.Г. Формирование Средневековой философии.-М. ,1979,-с.6-248.
7. Зарубіжна філософія ХХ століття.- К.,1993, 239 с.8
8. Заїченко Г. Доля філософії та культури наприкінці ХХ ст. – Філософ. та соціол. думка.- 1994, № 12.,с.89-98.
9. Фрейд З. Психология бессознательного.- М., 1990, с. 346-349.
10. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. - К., 1996, . 288 с.
11. Історія філософії України. Підручник К., 1994, с. 3-404.
12. Історія філософії України, Хрестоматія;- К., 1993,- 553 с,
13. Кониськи Г, Філософські твори: у 2-х т. К,- 1990.

14. Нічник В.М., Литвинов В.Д., Стратій Я.М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні К., 1990, с. 18-241.
15. Сковорода Г. Повне зібрання творів у 2-х томах К., 1993,
16. Українка Леся. Твори у 2-х томах К., 1986, т.1, с. 16-115; т.2, с.42-228,
17. Філософія відродження на Україні. К., 1990, с. 43-91.
18. Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія, - К., 1981, с. 3-224
19. Чижевський Д. Нариси історії філософії на Україні, - К., 1992, 0.17-99.
20. Шевченко Т.Г. Твори в 5-ти томах. - К., 1978-1979, т.5, с. 12-68.

Змістовний модуль N 2.

Тема № 4. Проблеми буття і матерії в філософії. Діалектика як загальна теорія розвитку.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с 135-143.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 263-285.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 253-279.

Перш за все слід усвідомити зміст проблеми буття. Останній проявляється принаймні в 3-х аспектах: а) розумінні світу як вічно існуючого; б) буття світу як передумови його єдності і в) світу як реальності. При цьому з'ясуємо зміст поняття "буття" як філософської категорії, яка дана для позначення всього, що існує. Слід пам'ятати, що категорія "буття" найбільш абстрактна і одна з найдавніших.

Вивчаючи структуру "буття" звертаємо увагу на її 4-ри форми: буття речей — процесів; буття людини; буття духовного (ідеального); буття соціального.

При розгляді матерії, висвітлюємо тлумачення матерії у філософських традиціях Платона, Аристотеля, неоплатонізму, Середньовічної філософією. Підкреслюємо, що матерія не може існувати поза рухом, що рух внутрішньо притаманний їй. Розглядаємо основні форми існування матерії: простір і час.

Матеріальні об'єкти не можуть існувати не лише поза рухом але і простором і часом. У філософії сформувались дві основні концепції простору і часу – абсолютна (суб'єктивна і відносна (реляційна)). Слід дати характеристику їх властивостям. Підкреслюємо, що аналіз діалектичного зв'язку форм буття та матерії і її атрибутів дає можливість розібратися у складних проблемах суперечності розвитку сучасного світу, екологічної кризи, місця і ролі людині в цілісній єдності їх та їх проявах.

За підсумками вивчення цього питання студенти оволодівають змістом таких категорій: буття, форми буття, онтології, матерії, руху, форми руху, спокою, часу, простору, механіцизму.

План семінарського заняття:

1. Фундаментальне значення проблеми буття для філософії. Філософський зміст категорії буття.
2. Філософія поглядів на матерію і її атрибутів у філософії та сучасному природознавстві.
3. Єдність матерії, руху, простору, часу. Форми руху.
4. Сучасна наука про рівні та форми виявлення буття (філософське окреслення).

В ході підготовки до семінарського заняття студентам рекомендуються теми рефератів, повідомлень, виступів:

1. Філософський зміст проблеми буття. (2, с.265-283);
2. Буття світу та людини. (2, с.265-270; 3, с.135-137);
3. Сучасна наука про системну організацію матерії. (3, с.137-143);
4. Категорії матерії. (3, с.137-143).

Діалектика як загальна теорія розвитку і метод. Альтернативи діалектики.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с 156-174.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 473-503.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 301-326.

Спочатку уточнюємо розуміння діалектики та її історичні форми (стихійна, ідеалістична; матеріалістична). Потім з'ясовуємо діалектику як системне вчення про всезагальні зв'язки і розвиток (принципи, закони, категорії. Розкриваємо зміст поняття розвитку, відмінність і зв'язок його з рухом, регресивний і прогресивний розвиток. Слід уявити дві тенденції концепції розуміння розвитку (метафізичну та діалектичну) та їх особливості прояву) характер дійсності, джерело руху, характер розвитку, спрямованість розвитку

Важливе значення має розуміння альтернатив діалектики / альтернативні діалектичні погляди/: метафізичний, догматичний, еклектичний, софістика, релятивізм.

При завершенні вивчення цієї теми студенти оволодівають знанням таких категорій: концепція, діалектика, метафізика, розвиток, принцип, закон, регресивність, прогресивність, догматизм, еклектика, релятивізм; софістика, кількість, якість, властивість, міра, стрибок, різниця, то-тожність, протилежність, єдність протилежностей, боротьба протилежностей, протиріччя, види протиріч, заперечення, заперечення, заперечення.

План семінарського заняття:

1. Поняття розвитку. Дві концепції розвитку. Діалектика як вчення про універсальні зв'язки, зміни, розвиток. Догматизм, метафізика, еклектика, софістика.
2. Поняття закону. Види законів.
3. Основні закони розвитку:
4. А) закон взаємного переходу кількісних змін у якісні;
5. Б) закон єдності та боротьби протилежностей;
6. В) закон заперечення заперечення.
7. Методологічне значення законів розвитку для теоретичної та практичної діяльності працівників природоохоронної діяльності.

В ході підготовки до семінарських занять рекомендуються теми рефератів, повідомлень, виступів, доповідей:

1. Альтернативи діалектики: сутність, основні положення, принципи (3, с.166-174);
2. Основні закони діалектики та їх характеристика. (3, с.157-162)4
3. Основні категорії діалектики та їх особливості. (3, с.163-166).

Тема № 5. Проблема пізнання та методологія наукового пізнання в філософії.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с 174-187.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 368-388.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 355-387.

Починаючи вивчати тему необхідно з'ясувати сутність та структуру пізнавального процесу. Перш за все слід уяснити суть пізнання та гносеології, їх взаємозв'язок, чітко знати предмет гносеології.

Гносеологія – це розділ філософії, що вивчає природу пізнання, умови та закономірність пізнавальної закономірності людини, відношення знання до реальності, умови достовірності та критерії істинності знання, тобто процес пізнання є предметом дослідження гносеології.

Особливу увагу слід звернути на те, чому пізнання світу було актуальним і в часи Античності і в наші часи

Пізнання світу визнають не тільки матеріалісти, але і більшість ідеалістів. Проте існує вчення, що заперечує можливість достовірного пізнання сутності дійсності. Саме це вчення дістало назву агностицизму. В ході вивчення матеріалу знайдіть представників цього напрямку, з'ясуйте причини виникнення та різновиди агностицизму.

В процесі пізнання світу людина взаємодіє з явищами дійсності. У гносеології це осмислюється з допомогою категорій „суб'єкт” та „об'єкт” Вивчіть визначення суб'єкту та об'єкту пізнання з точки зору сучасної філософії, та їх взаємозв'язки.

Важливу увагу приділіть вивченню пізнання світу різними філософськими напрямками, розкрийте сутність чуттєвого та раціонального пізнання (їх специфіку), їх форми, з'ясуйте єдність чуттєвого та раціонального пізнання, сенсуалізму і раціоналізму.

Вивчаючи цю тему, необхідно використати одержані раніше знання про практичну діяльність людей в процесі пізнання світу. Уважно прочитайте цікавий матеріал, який викладений у навчальному посібнику „Філософія” за редакцією І.Ф.Надольного, „Практика як специфічно людський спосіб освоєння світу”, К. Вікар, 2001, с. 187-199.

Зверніть увагу на походження поняття „практика” і його зміст, уясніть визначення практики. Оскільки людина на відміну від тварини істота свідомо і не тільки пристосовується до навколишнього середовища але й змінює його, то діяльність її універсальна. У цьому плані під практикою треба розуміти сукупну (матеріальну, чуттєво-предметну, цілеспрямовану) діяльність людини, весь її досвід у процесі історичного розвитку, як основу різноманітних форм життєдіяльності людини.

Розкриваючи роль практики в пізнанні світу важливим є знання функцій практики, її форм: виробничої, суспільно-історичної, наукового експерименту, рівнів практичної діяльності. Зверніть увагу на філософське розуміння практики, яке виявляє та розкриває специфічний спосіб відношення людини до світу та буття у цьому світі. Виділіть основні моменти гуманістичного змісту структури практики, особливо, значення та роль у пізнанні світу наукового експерименту.

Уяснення потребує питання істини, яка виступає серцевиною теорії пізнання. Тут слід звернути увагу на те, як ця проблема вирішувалась в часи Античності (Аристотель), Середньовіччя, Нового часу, епохи Просвітництва, німецької класичної філософії, марксизму і сучасної гносеології. З’ясуйте для себе сутність концепцій конвенціоналізму, прагматизму, діалектичного матеріалізму, релятивізму, догматизму. Завершуючи вивчення теми слід зрозуміти, що практика є одночасно і абсолютним і відносним критерієм істини, а значення її в пізнанні в тім, що це основний і всезагальний критерій істини.

Рекомендуємо прочитати монографію Е. Чудинова „Природа научной истины”.- М.,1987. Значення має вияснення, чому пізнання – це відображення та творчість. Зверніть увагу на те, що тривалий час матеріалістична філософія процес пізнання розглядала Ізольовано від суспільно-політичної практики, тобто як пасивній, споглядальний процес,

в якому об'єкт і суб'єкт незмінні. З'ясуйте основоположення, на яких ґрунтується сучасна наукова гносеологія. За підсумками вивчення теми студенти повинні знати зміст категорій: пізнання, гносеологія, теорія пізнання, наукове пізнання, логічне пізнання та його форми, сенсуалізм, раціоналізм, об'єкт, суб'єкт, чуттєве пізнання та його форми.

План семінарського заняття:

1. Проблема пізнання світу та її вирішення різними філософськими напрямками.
2. Агностицизм, причини виникнення та його різновиди. Суб'єкт і об'єкт пізнання.
3. Чуттєве та раціональне пізнання, їх специфіка та основні форми. Діалектика чуттєвого та раціонального пізнання. Сенсуалізм і раціоналізм.
4. Пізнання як відображення та як творчість і його значення для науки та практики.

В ході підготовки до семінарського заняття рекомендуються теми виступів, повідомлень, рефератів:

1. Пізнання як вид духовної діяльності і феномен культури. (2, с370-386);
2. Види пізнання. (2, с. 370-375);
3. Рівні та форми пізнання. (2, с. 375-380);
4. Проблема істини в пізнанні. (2, с. 380-383);
5. Людина і пізнання. (2, с. 383-388);
6. Істина і правда. (2, с.383-388);
 7. Поняття практики у філософії (3, с.187-189);
 8. Форми і рівні практичної діяльності.(3, с.189-191);
 9. Гуманістичний зміст практики. (3, с.191-195);
 10. Функції практики. (3, с.195-199).

Проблеми методології наукового пізнання в філософії.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с 199-212.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 388-417.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 355-387.

Важливе місце у вивченні теми займають питання логіки та методології наукового пізнання. Наукове пізнання виникло на певному етапі історичного розвитку суспільства. З чим пов'язане виникнення наукового пізнання світу та чим воно відрізняється від донаукового, стихійно-емпіричного?

Спочатку вивчення цього питання уявіть специфіку, рівні, форми та методи наукового пізнання, з'ясуйте їх діалектичний взаємозв'язок і взаємообумовленість. У сучасному науковому пізнанні виділяють три основних види наукових досліджень: фундаментальні теоретичні дослідження; цілеспрямовані теоретичні дослідження; прикладні наукові дослідження. В ході вивчення навчального матеріалу з'ясуйте сутність цих видів наукових досліджень.

Аналізуючи специфіку наукового пізнання, слід уявити для себе основні методи емпіричного рівня: експеримент, спостереження, вимірювання; методи теоретичного рівня: ідеалізація, абстрагування, формалізація, узагальнення, математизація, аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, історичний та логічний; загальні методи пізнання: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання.

Актуальною проблемою сучасного розвитку логіки та методології науки є виділення самостійного рівня пізнання світу – мета теоретичного (концепції Т.Куна та І.Лакатоса). З'ясуйте чим відрізняється теоретичний рівень наукового пізнання від мета теоретичного. Уявіть зміст понять :”парадигма? „дослідницька програма”, „картина світу”, „стиль мислення”, „архетип наукового мислення”, „етика науки”.

Оволодіння методологією наукового дослідження має сприяти розвитку прогностичних та творчих здібностей фахівців, вмінню мислити, самостійно діяти. Які на Вашу думку, існують шляхи подальшого розвитку творчих здібностей майбутніх випускників ОДЕКУ.

План семінарського заняття:

1. Поняття методу, методології та методики у науковому дослідженні. Наукове пізнання та його специфіка (рівні, форми, методи).
2. Основні форми наукового пізнання: проблема, факт, ідея, гіпотеза, теорія.
3. Основні методи наукового пізнання:

- а) Методи емпіричного рівня: експеримент, спостереження, вимірювання;
 - б) Методи теоретичного рівня: ідеалізація, абстрагування, формалізація, узагальнення, математизація, аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, історичний та логічний.
 - в) Загальні методи пізнання аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання.
4. Методи позанаукового пізнання світу. Етика науки. Шляхи розвитку прогностичних та творчих здібностей фахівців природоохоронної діяльності на сучасному етапі.

В ході підготовки до семінарського заняття рекомендуються теми виступів, доповідей, повідомлень, рефератів:

1. Філософія як методологія науки. (2, с.390-414);
2. Концепція і теорія як форми наукового пізнання.(2, с.390-414);
3. Творчість як конструктивний принцип пізнання. (2, с.390-414);
4. Основні проблеми сучасної філософії та методології науки. (2, с.398-409).

Література :

Основна:

1. Філософія. Підручник (За загальною ред. Горлача М.І.,Кременя В.Г., Рибачка В.К.- Харків: 2000, 672 с.
2. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник.-К., 2000. 544 с.
3. Філософія: Навчальний посібник (За ред. І.Ф. Надольного,- К., 2001. 457 с.
- 4 Філософський словник, 2-ге вид. За ред. В.І.Шинкарука.-К.,1988.
5. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 355-387.
6. Філософія. Курс лекцій. Навчальний посібник /За ред. І.В. Бичка /.-К., Либідь, 1993, с. 288-317.

Додаткова:

1. Кутирев В.Т. Людина і світ: три парадигми взаємодії (Філософ. і соціолог. думка.- 1991, №7.
2. Лукач Д.К. Онтологія общественного бытия."Пролегомени".-М.,1991.
3. Ленін В.І. До питання про діалектику (Повне зібрання творів,т.25

4. Енгельс Ф. Діалектика природи (Маркс К., Енгельс Ф.- твори.-т.20 с. 128-136.
5. Кант І. Критика чистого розуму. Твори у 6-ти томах.-М.,1964, т.3. с.11-19,31-68.
6. Дельгадо Х. Мозг и сознание,- М. ,1991.-с.33-42.
7. Лой А.М. Проблема свідомості: історичність досвіду (Філософ. і соціолог, думка,- 1992.- № 7.
8. Проблема сознания в современной западной философии.- М.,1989.
9. Юркевич П. Серце та його значення в духовному житті людини згідно з ученням Божим. Вибране,- К.,1993.-с.73-115.
10. Енгельс Ф. Роль труда в процессе превращения обезьяны в человека,- твори,- т.20, с. 499.
11. Гегель Г. Наука логіки. Соч. в 3-х т. - М.,1970., т.І.с.137-168, 237-247; т. 2,- с. 31-66,121-138; т. 3,- с.30-36
12. Алексеев П.В., Панин А.В. Теория познания и диалектика.-М. ,1991,- с.5, 5-99, 132-167.
13. Андрос Е.А. Истина как проблема познания и мировоззрения.- К., 1984. с. 3-58, 83-106.
14. Лекторский В.А. Об'єкт, суб'єкт, познання,- М.,1980.
15. Шевченко В.І. Концепція пізнання в українській філософії.-К.,1993.16.
- Ойзерман Т.И. К вопросу о практике как критерии истины (Вопросы философии,- 1987. №10, с. 98-112.
17. Ярошовець В.І. Людина в системі пізнання К.,1996.
18. Лобастов Г.В. Так что же есть истина? (Философские науки.-1990, , Ж 6, с. 47-61.
19. Сечевица И.А. Методы и формы научного познания.- М.,1986.

Тема № 6. Філософія суспільства та його духовне життя.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред.. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с 224-258.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 444-473.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 446-469.

Вивчаючи цю тему, потрібно виходити з того факту, що на відміну від природи в суспільстві діють істоти, які мають розум - люди. Цей фактор визначає особливість дії суспільних законів.

Потрібно звернути увагу на такі питання: чим відрізняється суспільство одне від одного? Чи є в них спільні риси? Яку роль в суспільствах виконує економіка, політика, право та мораль, родина та особистість? Яке місце займають в історії суспільства рід, плем'я, община, народність, нація.

Особливо значними і актуальними проблемами суспільного буття є такі: а) взаємодія суспільства з природою; б) особливості суспільства; в) як взаємодіють цивілізація з духовною культурою; г) чи є прогрес у розвитку суспільства і від чого він залежить?

Зверніть увагу на те, що в історії філософської думки погляди на суспільство змінювались. Знайдіть відповіді на питання, хто дав перші основи вчення про історію суспільства (Давня Греція), хто робив спроби оглянути складний історичний процес як цілісність (з Середньовіччя до XIX століття), хто подав розвиток суспільства як зміну суспільно-історичних формацій, як визначають суспільство сучасні філософи?

Дуже важливе питання про джерела та рушійні сили розвитку суспільства. В цьому напрямку були концепції Платон, Аристотеля. Особливого значення набувають концепції І.Бентама, М. Вебера, Е. Дюркгейма, Т. Парсона. Зверніть увагу на марксистський висновок про соціум як систему.

Важливо розглянути протилежні ідеалістичні та матеріалістичні концепції про суспільне життя, і після цього уявити сучасний системний погляд на суспільство.

І суспільство і природа є дуже складними системами. Тому бажано визначити сутність найважливіших складових природи (географічної оболонки). Крім того, природа і суспільство взаємодіють і ця взаємодія проходить в різних історичних формах. Слід визначити особливість географічного детермінізму та геополітики.

Зверніть увагу на те, що особливою проблемою наприкінці XX початку XXI століття стає взаємодія природи і суспільства, яка дає надмірні за масштабами шкідливі наслідки в розвитку природи від матеріального виробництва, а також розвитку життя людей як живих істот. Яку роль повинна відігравати наука у вирішенні сучасних екологічних проблем, коли інтенсифікація матеріального виробництва вимагає спільного регулювання взаємовідносин людей з природою? І чи не з'явилася необхідність сьогодні в державному управлінні такими процесами в Україні і навіть в глобальному - в усіх країнах світу? Отже, визначаємо сутність екології та екологічних проблем світу та їх вирішення.

З іншого боку, виникає проблема і потреба в розробці філософських теорій про народонаселення та в чому їх сутність? Виникає необхідність розумного використання природних ресурсів для Існування та відновлення народонаселення, при цьому зверніть увагу на складну проблему регулювання чисельності населення в різних регіонах, окремих країнах, зокрема в Україні, в історичному аспекті. В чому сутність вчення мальтузіанства та неомальтузіанства про народонаселення.

Важливе значення у житті суспільства займають проблеми майбутнього розвитку людського суспільства.

Проблема майбутнього і його передбачення належить до тих "вічних" тем, інтерес до яких закономірно зростає в міру соціального прогресу. Починаючи вивчати тему студентам слід усвідомити, що ще в сиву давнину люди намагалися підняти завісу над майбутнім, передбачити власну долю і подальший хід подій у своєму житті; прагнули заздалегідь підготуватись до зустрічі з майбутнім, більше того, вплинути на нього.

У сучасну добу проблема прогнозування явищ і подій, передбачення соціальних наслідків прийнятих рішень набуває характеру нової глобальної проблеми " суспільство і катастрофа, руйнування, потрясіння", "суспільство і його дестабілізація", що безпосередньо зачіпає основи існування сучасного суспільства. І центральний вузол цієї нової глобальної проблеми "суспільство - катастрофа" в діалектиці не передбачуваного і непередбаченого.

Актуальність проблеми прогнозування в наш час зумовлена такими чинниками. .

1. Ускладнились процеси розвитку суспільного життя в умовах НТР.
2. Значно розширились обсяг і масштаби прогностичної діяльності, кількісна і якісна багатоманітність об'єктів прогнозування.
3. Зросла соціальна, економічна, екологічна, інформаційна цінність прогнозів. Ставши надбанням суб'єктів управління і планування, прогнози активно впливають на сьогодення, допомагають запобігати або зводити до мінімуму небажані наслідки розвитку тих чи інших процесів у майбутньому. Відзначаючи важливу роль прогнозування, необхідно розкрити його передумови. Через складність, багатогранність цієї проблеми слід акцентувати себе на найбільш важливих її аспектах: онтологічному, гносеологічному логічному нейрофізіологічному, соціальному. Розглянувши передбачення майбутнього як результат пізнавальної діяльності людини можна дати визначення передбачення. Передбачення являє собою рису розумової діяльності, яка свідомо дослід-

жує у формі ідеальної моделі предмети, явища чи умови їхнього існування, яких немає, або вони чомусь недосяжні для досліджень і перевірки.

Основою наукового передбачення є пізнання об'єктивних внутрішніх зв'язків предметів і явищ, законів, що розкривають цей внутрішній, істотний і сталий зв'язок явищ і конкретних умов їхнього існування. Все це дає змогу в процесі пізнання переходити від відомого до несвідомого від минулого і сучасного до майбутнього. Якщо закон розвитку якогось явища (процесу) відомий, то, вивчаючи дане явище (процес), ми можемо не тільки констатувати його теперішній стан, а й зробити висновок про напрям і характер можливих змін.

В ході вивчення матеріалу лекції слід звернутися до праць в яких розглядається футурологічні уявлення про майбутнє. Російські філософи (Е.А. Араб-огли, І.В. Бестужев -Лада, Г.Ш. Шахназаров), українські філософи (В.І.Шинкарук, В.І.Куценко, В.В.Косолапов, О.М.Гончаренко та інш.) дали розгорнутий аналіз футурології, показали основні етапи її революції, здійснили класифікацію різних її напрямків. Зокрема, виділяються буржуазно-ліберальний реформізм, демократично-просвітницький напрямок, а також екологічна, апологетична, оптимістична, реалістична, соціо-історична, глобально-катастрофічна та інші тенденції. Зверніть увагу на праці в цьому напрямі зарубіжних дослідників / Г.Еделінг, Е.Ханке, Г.Парсонс та інш./.

Потрібно також значний час виділити для вивчення основних науково-теоретичних характеристик соціального прогнозування, вкладу у вирішення цього питання молоді науки яка називається прогностикою. Вона вивчає закони, принципи і методи прогнозування, розробляє проблеми логіки і класифікації різних типів прогностичних досліджень. Вона переживає ще тільки ставлення, але вже є важливим інструментом побудови наукових альтернатив майбутнього.

Важливим є і питання які відносяться до глобальних проблем сучасності, розв'язання яких вимагає спільних і невідкладних зусиль усіх держав і народів.

Отже, майбутнє, яке людина творить сама, і буде її майбутнім. Міркуючи про перспективи розвитку людської цивілізації, слід не лише розвивати існуюче, а й ламати старі догми і стереотипи. Якщо не буде нового в сучасному, якщо не вирішимо сьогоднішніх глобальних проблем, то не буде й ніякого третього тисячоліття розвитку людства.

За підсумками вивчення цієї теми студенти оволодівають змістом таких категорій: суспільство, елементи суспільства, суспільний закон, закони розвитку суспільства, джерела розвитку суспільства, рушійні сили розвитку суспільства, соціальна, політична та духовна структура суспільства, природа, геосфера, закономірність взаємодії природи і суспільства, географічний детермінізм, екологія, глобальні екологічні проблеми, народонаселення, закономірність розвитку народонаселення.

План семінарського заняття:

1. Суттєві характеристики суспільства. Специфіка соціального пізнання. Методологічні принципи вивчення суспільства. Основні концепції суспільного розвитку. Основні джерела та рушійні сили розвитку суспільства.
2. Природа і суспільство, діалектика їх взаємозв'язку. Найважливіші характеристики складових географічної оболонки землі.
3. Народонаселення – передумова та суб'єкт історичного процесу. Демографічний напрямок у соціальній філософії.
4. Екологія та екологічні проблеми в Україні.

В ході підготовки до семінарських занять рекомендуються теми виступів, доповідей, повідомлень, рефератів:

1. Суб'єкт, джерела та рушійні сили розвитку суспільства.(4, с.279-300);
2. Основні концепції соціальної філософії. Матеріалістичне та ідеалістичне розуміння історії. (4, с.212-214);
3. Екологія та екологічні проблеми в Україні. (4, с.236-242);
4. Поняття соціального передбачення і прогнозування; (4,с.435-441
5. Основні науково-теоретичні характеристики соціального прогнозування. (4, с. 441-456);
6. Людство на шляху до нової цивілізації. (4, с. 448-456);
7. Глобальні проблеми сучасної цивілізації. (3, с. 488-496);
8. Особливості історичного розвитку науки і техніки. (3, с. 515-524)
9. Сім'я, її соціальні функції та роль у житті особистості. (4, с.247-258);

Духовне життя суспільства.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред.. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с 367-385.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 459-473.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 480-500.

В свій час К.Маркс висловив думку: " Будь-яка істинна філософія є духовною квінтесенцією свого часу". Суперечливий процес розвитку суспільства, суспільних відносин, зростання ролі суб'єктів цих відносин, людини, особистості зумовлює необхідність пошуку оптимальних шляхів функціонування, збагачення духовного життя суспільства. Особливо важливого значення цих питань набуває у наш час. Вивчаючи тему студенти повинні зрозуміти сутність духовного життя суспільства.

Духовне життя суспільства - це надзвичайно широке поняття, що включає в себе багатогранні процеси, явища, пов'язані з духовною сферою життєдіяльності людей; сукупність ідей; поглядів, почуттів, уявлень людей, процес їх виробництва, розповсюдження, перетворення суспільних, індивідуальних ідей у внутрішній світ людини. Духовне життя суспільства охоплює світ ідеального (сукупність ідей, поглядів, гіпотез, теорій) разом з його носіями - соціальними суб'єктами - індивідами, народами, етносами. В цьому зв'язку доречно говорити про особисте духовне життя окремої людини, її індивідуальний духовний світ, духовне життя того чи іншого соціального суб'єкта - народу, етносу, чи про духовне життя суспільства в цілому.

Основу духовного життя становить духовний світ людини - її духовні цінності, світоглядні орієнтації. Разом з тим, духовний світ окремої людини, індивідуальності неможливий поза духовним життям суспільства. Тому духовне життя - це завжди діалектична єдність індивідуального і суспільного, яке функціонує як індивідуально-суспільне. Слід вивчити багатогранність духовного життя суспільства яке включає в себе такі складові, як: духовне виробництво, суспільна свідомість і духовна культура.

Суспільна свідомість є сукупність ідеальних форм (понять, суджень, поглядів, почуттів, ідей, уявлень, теорій) які охоплюють і відтворюють суспільне буття, що вироблені людством у процесі освоєння природи і соціальної історії. Суспільна свідомість, таким чином, не тільки відображає суспільне буття, а й творить його, здійснюючи випереджаючу, прогностичну функцію щодо суспільного буття. Тому важливим є розуміння того, що випереджаюча роль суспільної свідомості саме і проявляється в її соціальній активності. Вона пов'язана головним чином з науково-теоретичним рівнем відображення дійсності, глибоким усвідомленням

суб'єктом своєї відповідальності за прогрес суспільства. В ході вивчення матеріалу студентам рекомендується звернути увагу на такі питання, як: сутність буденної та теоретичної свідомості; зміст суспільної психології й ідеології, форм суспільної свідомості; особливості духовної культури суспільства.

Внаслідок вивчення цієї теми студенти оволодівають знаннями таких категорій: духовне життя суспільства, свідомість, суспільна свідомість, буденна свідомість, теоретична свідомість, суспільна психологія, ідеологія, форми суспільної свідомості .

План семінарського заняття:

1. Сутність духовного життя суспільства.
2. Буденна і теоретична свідомість та їх характеристика.
3. Суспільна психологія й ідеологія.
4. Форми суспільної свідомості та їх характеристика.
5. Особливості духовної культури українського суспільства.

В ході підготовки до семінарського заняття студентам рекомендуються теми виступів, доповідей, повідомлень, рефератів:

1. Сутність духовного життя суспільства. (4, с. 367-370);
2. Духовне життя суспільства та його структура. (4, с. 367-370);
3. Особливості духовної культури суспільства. (4, с. 380-385).

Наука як предмет філософського аналізу.

Література:

Філософія: Навч. посіб.- / Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та інш.; За ред.. І.Ф.Надольного.- К.: Вікар, 2001.- с 402-418.

Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 3-4 рівнів акредитації.- Львів.: 2004.- с. 388-417.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з Філософії.- Навчальний посібник.- К.: - 2006.- с. 415-444.

Важливе місце при вивченні цієї теми займає питання зростання ролі науки в суспільстві а її соціальний престиж ставить високі вимоги до знань про науку. В сучасних умовах ці вимоги стрімко

зростають, стимулюючи поглиблення досліджень сфери науки в більш повному обсязі, в єдності всіх її сторін. Такий аналіз науки передбачає звернення до її виникнення і розвитку. Тому починаючи вивчати матеріал лекції студентам слід звернути увагу на передісторію науки, генезис науки.

Становлення науки пов'язане з таким ступенем розвитку людського суспільства, коли був нагромаджений певний мінімум наукових знань і здійснювалась передача їх у різних видах практичної діяльності. Тому зверніть увагу як розглядалось це питання у Стародавньому Єгипті, Месопотамії, Стародавній Греції, Середньовіччі, Нового часу. У цьому плані слід уяснити, що лише у XVIII столітті завершився процес відокремлення від єдиного наукового знання таких важливих галузей природничих наук, як фізика, хімія, математика, біологія та інші. Більш чітко почав визначатися і предмет філософії.

На межі XVIII і XIX століть під впливом французької буржуазної революції зародилася нова концепція, яка нерозривно пов'язала прогрес науки з суспільним прогресом. Родоначальником цієї концепції став французький просвітитель, філософ та політичний діяч буржуазної революції Ж.А.Кондорсе. Розглядаючи науку як діяльність з вироблення знань, можна виявити критерій її періодизації, що покликана виражати функції цього виробництва, причому функції соціально орієнтовані. Тому зверніть увагу на те, з якою соціальною метою продукується наукові знання? Чи покликані вони брати участь у технологічному перетворенні природи чи у "виробництві самої людини", в розвитку її духовного світу? Обидва ці види виробництва сприяють взаємному прогресові; наукові знання використовуються по різному в різні Історичні епохи розвитку суспільства. Розглядаючи такі питання, необхідно визначити основну цільову орієнтацію науки в суспільстві, оскільки лише вона може служити справжнім критерієм її періодизації.

Важливе значення має знання закономірностей розвитку науки, такого питання як структури науки. В ході вивчення матеріалу уясніть, що наука це цілісна система, яка обумовлена багаторівневою сутністю. Тому дуже важливим є розуміння науки як соціальної системи, оскільки її функцією є пізнання.

Внаслідок вивчення цього питання студенти оволодівають знаннями категорій: наука, культура, закономірності науки, суспільство, прогрес, критерії прогресу, знання, наукове знання, функції науки.

План семінарського заняття:

1. Генезис науки.
2. Закономірності розвитку науки.
3. Наука як соціальна система.
4. Структура науки.
5. Наука як феномен культури.

В ході підготовки до семінарського заняття рекомендуються теми виступів, повідомлень, доповідей, рефератів:

1. Закономірності розвитку науки. (4, с. 404-407);
2. Наука як соціальна система. (4, с. 407-411);
3. Структура науки. (4, с. 411-414);
4. Наука як феномен культури. (4, с. 414-418).

Література :

Основна:

1. Андрущенко В., Михальченко М. Сучасна соціальна філософія: Навч. Посіб.-К., 1996.-368 с.
2. Філософія. Підручник / За загальною редакцією Горлача М.І., Кременя . В.Г., Рибка В.К.- Харків: Консум, 2000.- 672 с.
3. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III—IV рівнів акредитації .-К., 2001- 544 с.
4. Філософія: Навчальний посібник / Л.В. Губернський та Інш. За ред. І.Ф. Надольного,- К.,2001,- 457 с.

додаткова:

5. Шинкарук В.І. Філософія незалежності і незалежна філософія // Віче.- 1992.- № 6
6. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М.,1991. – С.29-58.
7. Злобін Ю.А. Основи екології. – К.,1998. – 248 с.
8. Красаченко В.С. Людина і біосфера; основи екологічної антропології. – К., 1999. – 688 с.
9. Петров В. Походження українського народу. – К.,1992. – С.23-57.
10. Проблема екології та основні шляхи їх вирішення. – К.,1993. – 246 с.
11. Бойченко І.В. Філософія історії. – К.,2000. – 723 с.
12. Гора Г.І., Ящук Т.І. Проблема спрямованості людської історії // Філософія: Курс лекцій. – К., 1993. – С. 543-558.

13. Гошовський М.М., Кучерявий І.Т, Ідея прогресу в соціальній філософії. – К.,1993. – С.158.
- 14.Шпенглер О. Закат Європи. – М.,1993. –Т.І.-С. 131-165,262-266.
- 15.Максимов С.В. Особистість і суспільство. – Харків,1993. – С.20.
- 16.Пролеев С.В. Духовність і буття людини. – К.,1992. – 107 с.
- 17.Українська культура: Історія і сучасність. – К.,1994. – С.288-412.
18. Українська культура: Лекції / За ред. Дмитра Антоновича. – К.,1993. – С. 5-16
- 19.Грабович Г. Як нам реформувати науку // Віче. – 1992. - № 6. Добров Г.М. Наука о науке. – К.,1989. – 208 с.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ "ФІЛОСОФІЯ"

I. Філософія як універсальний тип знань. Основні етапи розвитку Світової філософії. Філософська думка в Україні.

1. Філософія як особлива форма суспільної свідомості. Світоглядна і методологічна функції філософії.
2. Філософія, її предмет і роль у суспільстві.
3. Головні питання філософії і дві його сторони.
4. Основні етапи розвитку матеріалізму. Співвідношення філософії і науки.
5. Місце філософії в духовній культурі суспільства.
6. Історичні етапи розвитку світової та вітчизняної філософії.
7. Антична філософія її основні напрямки та проблеми.
8. Філософія доби Середньовіччя та її проблеми.
9. Специфіка філософії доби Відродження,
10. Емпіризм і раціоналізм у філософії Нового часу,
11. Особливість французького матеріалізму XVIII віку.
12. Основні напрямки та проблеми німецької класичної філософії.
13. Історичні долі марксистської філософії.
14. Сучасна філософська думка в Україні.
15. Сцієнтистська філософія XX століття,
16. Ірраціоналізм у філософії XX століття.
17. Сучасна релігійна філософія.
18. Суспільно-філософські теорії XX століття.

II. Проблеми онтології в філософії.

1. Категорія буття і його основні види.
2. Категорія матерії і її еволюція в історії і науці.
3. Рух і матерія. Основні форми руху матерії і їх взаємозв'язок.
4. Простір і час як форми існування матерії.

5. Проблеми розвитку в філософії. Основні концепції розвитку.
6. Поняття "розвиток", "рух", "прогрес".
7. Поняття закону. Закони природи і закони суспільства.
8. Категорії кількості, якості, міри, властивості.
9. Стрибок як загальна форма переходу від однієї якості до іншої. Діалектика еволюції і революції у розвитку суспільств
10. Категорії різниці, протилежності, єдності протилежностей, "боротьби" протилежностей.
11. Протиріччя як джерело розвитку. Види протиріч.
12. Закон заперечення заперечення і його методологічне значення.
13. Діалектика одиничного і загального. Номіналізм і реалізм.
14. Причинний зв'язок явищ. Детермінізм і індетермінізм. Методологічне значення методу причинності для науки і практики.
15. Діалектика необхідності і випадковості. Її проявлення в природі і суспільстві.
16. Зміст і форма як категорії діалектики.
17. Категорії системи і структури. Системний метод і його специфіка.
18. Проблема свідомості в філософії і сучасному природознавстві. Матеріалізм і ідеалізм про природу і суттєвість свідомості.
19. Суспільно-історична природа свідомості. Свідомість і творчість.
20. Проблема моделювання мислення. Свідомість і кібернетика
22. Суспільна свідомість, її структури і форми.

3. Проблеми пізнання та наукового пізнання у філософії.

1. Проблема пізнання світу і його законів. Агностицизм і його різновиди.
2. Пізнання як відображення. Суб'єкт і об'єкт пізнання.
3. Почуттєве пізнання і його форми: відчуття, сприймання, уявлення.
4. Логічне пізнання і його форми: поняття, судження,
5. умовивід
6. Проблема істини у філософії і її рішення різними філософськими напрямками.
7. Діалектика відносної і абсолютної істини. Критика , релятивізму і догматизму.
8. Практика, її основні види і роль у пізнанні.
9. Практика як критерій істини і специфіка її проявлення у природознавстві.
10. Позанаукові форми пізнання: повсякденне, релігійне, художнє.
11. Основні форми наукового пізнання: факт, проблема гіпотеза, теорія.
12. Методи емпіричного рівня пізнання: спостереження, вимір, експеримент. Теоретичний рівень пізнання і його методи (абстрагування, ідеалізація, формалізація).
13. Індукція, дедукція, аналогія, моделювання як методи загально-наукового пізнання.

4. Проблеми соціальної філософії.

1. Соціальна філософія, її предмет і специфіка.
2. Матеріалістичне і ідеалістичне розуміння історії. Суспільне буття і суспільна свідомість,
3. Об'єктивні умови і суб'єктивний фактор в історії. Історична закономірність і свідомо діяльність людини. Волонтаризм і фаталі
4. Проблема ролі особистості в історії і її вирішення різними філософськими напрямками.
5. Роль природного середовища у житті суспільства. Географічний детермінізм.
6. Сучасна екологічна криза, її причини і шляхи вирішення.
7. Демографічні проблеми людства і шляхи їх вирішення.
8. Суспільство як система, Проблема типології суспільства і її вирішення різними філософськими напрямками.
9. Суспільний прогрес, його типи і критерії. Суперечність суспільного прогресу в сучасних умовах.
10. Філософія і глобальні проблеми людства.
11. Специфіка моральної свідомості і її роль у формуванні культури суспільства.
12. Естетична свідомість. Мистецтво, його специфіка і роль суспільстві,
13. Наука як форма суспільної свідомості і як рушійна сила суспільства.
14. Сучасна науково-технічна революція її суттєвість і соціальні наслідки.
15. Культура і її роль у житті суспільства.
16. Основні проблеми духовної культури суспільства на сучасному етапі розвитку.
17. Поняття: людина, індивід, особистість.
18. Проблема сенсу життя людини і її вирішення різними філософськими напрямками.

Методичні вказівки
до самостійної роботи студентів
та підготовки до семінарських занять
з дисципліни «Філософія»
за усіма напрямками.

Укладач: кандидат філософських наук, доцент Олійник А.М.

Підп. до друку Формат Папір друк.
Умовн. друк. арк.. Тираж Зам №

Одеський державний екологічний університет
65016, м. Одеса, вул.. Львівська, 15

Надруковано з готового оригінал-макета